

סימן רלט

השבועת חתן בתקיעת כף על הכתובה ^{אוצר החכמה}

כבוד יו"ר המועצה הדתית ירושלים

הרב יצחק רלב"ג שליט"א

הנני בזה להעיר הערה נחוצה מאד לעניות דעתי. בכתובה שכותבים הספרדים מופיע, שהבעל נשבע לקיים את שלושת החיובים – שאר, כסות ועונה, וגם ראיתי שהרב נותן לחתן תקיעת כף. לענ"ד יש למנוע דבר זה מכמה סיבות:

א. אין בזה תועלת. לא ראיתי מי שבגלל השבועה מקפיד יותר ממי שלא נשבע, ומה לנו להוסיף שבועות על אנשים, בזמן שחומר איסור שבועה חמור מאד.

ב. קשה מאד לקיים שבועה זו במשך כל שנות נישואי האדם, הנמשכים עשרות שנים. לא יתכן, שלעולם לא יאחר מלקנות איזה מאכל או בגד שחייב לאשתו. ^{אחרת 17/08/2018}

ג. יש בזה גם נ"מ גדולות להלכה. בכל ענייני ממון הכלל הוא – שספקו להקל, ואילו כשנשבע – הדבר הוא ספק איסור, ויש לילך לחומרא.

ד. גם אין דין מסדרין, וחייב להתפשט ערום כשנשבע, כמבואר כל זה בחור"מ סי' צז.

ובאמת, מהספרים הישנים אחרי זמן הבית יוסף, נראה שהבעל נשבע שלא לשאת אישה נוספת על אשתו, וזה דבר נכון, וכמו שפסק באהע"ז סי' א' סע' י', שטוב לעשות חרמים על מי שנושא אישה על אשתו, וגם בזה יש תועלת גדולה למעשה, ומזה כנראה נשתרבו שנשבעין על שאר, כסות ועונה.

ולכן, אני תקווה שכת"ר יפנה תשומת ליבם של הרבנים הספרדים למה שכתבתי.

בכבוד רב ופליחה על הטרחה

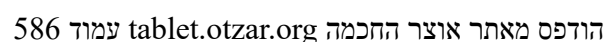
זלמן נחמיה גולדברג

הערות מרן הראשון לציון לתשובות

1. [תשובה זו נדפסה בקובץ "מדרש דוד" גליון ה'. (הערת העורך)]

2. [באבני האפור סי' א' ס"ק ל"ה.]

3. [בס"ק נ"ג.]

MORDECHAI ELIAHU

RICHON LEZION CHIEF RABBI OF ISRAEL

מרדכי אליהו

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ועיין ב"חיים שאל" ח"ב סי' ל"ח סעי' מ"ח שכתב: "זהנה בארץ ישראל מנהג פשוט, שמתנים בכתובה וכותבים כלשון הזה: "ולא ישא אשה אחרת עליה בחייה, אא"כ שהתה עמו עשר שנים ולא ילדה זרע של קיימא". ונשבע שבועה חמורה ע"ז ועל שאר ^{הח"ח 17/08/2018} התנאים".

ועיין ב"ארץ החיים" סי' ס"ו, שהביא נוסח כתובה משנת תקצ"ג שהיתה נהוגה בצפת: "...וקנינא מיד החתן הנזכר בקנין גמור ושלים, במידי דכשר למקני ביה מעכשיו כראוי וכתקנת חז"ל. וגם נשבע שבועה חמורה בתקיעת כף, על דעת המקום ברוך הוא ועל דעת הנשבעים באמת, לאשר ולקיים את כל הנז"ל מראש ועד סוף בלתי שום שינוי ותמורה כלל".

ועיין ב"אבני האפוד" סי' א' ס"ק ל"ב נוסח סלוניקי בכתובה: "נתחייב החתן הנז"ל שלא ישא אשה אחרת עליה וכו', ונשבע החתן הנז' לקיים כל התנאים הנז"ל שבועה חמורה על דעת המקום ברוך הוא ועל דעת הנשבעים באמת" וכו'. וכתב: "ובתוך הכתובה אינו מפורש כיצד היא סדר השבועה, אולם המנהג הוא, שבעת הקידושין חזן הכנסת, דהיינו שליח ציבור, נוטל בידו סודר ונוטל מהחתן קגומ"ך ואומר קנין! ושומט הסודר מידו ותוקע כפו אל כף החתן ואומר שבועה, על דעת המקום ברוך הוא ועל דעת הנשבעים באמת ועל דעת הכלה, לקיים כל התנאים הכתובים בכתובה", עכ"ל.

וע"ע ב"ארץ החיים" סי' ס"ו. וכתב הרב שבט בנימין סי' ש"א דף ק"מ ריש ע"ג, דבכתובות של עיה"ק ירושלים ת"ו וצפת ת"ו, וכיוצא, שכותבים חיובי הכתובה עם התנאים בשלב אחד בלי הפסק בין החיובים לתנאים. ובסוף כתוב: קנין אחד ושבועה לקיים את כל הנז"ל וכו'. נראה דאין ספק שהשבועה חוזרת על כל חיובי הכתובה כמו על כל התנאים.

ועיין שם⁴ שהביא נוסח הכתובה הנהוגה בשני דפים. ובמיוחד כתובה כך מכמה טעמים הלכתיים. בדף ראשון יש החיובים הרגילים, ובעמוד השני תנאים

הערות מרן הראשון לציון לתשובות

4. [באבני האפוד סי' ס"ו, קונטרס ביאור הכתובה עמ' ע"ז].

MORDECHAI ELIAHU

RICHON LEZION CHIEF RABBI OF ISRAEL

מרדכי אליהו

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

מיוחדים, וביניהם: שלא ישא אישה על אשתו, ולא יגרשנה שלא מדעתה, ולא יפתנה למחול כתובה וכו', וקבל בקנין. "וגם נשבע החתן הנ"ל בשבועה חמורה ע"ד המב"ה וע"ד הנב"א וע"ד הכלה לקיים כל הנ"ל".

וכתב על זה שם ס"ק מ"ד עמ' פ"א, ששבועה זו חלה רק על חלק של העמוד השני שבכתובה, ולא על העמוד הראשון. וכ"כ מוהרח"ש ח"ג סי' מ"ד. ולדעת ירד אברהם חאה"ע סי' ה' השבועה חלה על כל מה שכתוב בכתובה כנוסח "לקיים כל הנ"ל", היינו גם מה שכתוב בעמוד הראשון. ועיי"ש מה שהביא מספר ידי דוד סי' ס"ז שסובר כמהרח"ש.

ועיין שם בס"ק ע', שהביא את סברת הרא"ם, שמי שרוצה לגרש את אשתו והיא מסרבת, ואינו יכול לגרשה מחמת תקנת הקהילות, לדעת הרא"ם הוא פטור ממזונותיה. ויש פוסקים הטוענים, שהבעל יכול לאמר קי"ל כרא"ם. ועיין פתחי תשובה בסי' ע"ז ס"ק ק"ב. ויש אומרים, שכל זה מדובר אם איסור הוא משום תקנת הקהל או חדר"ג, אבל אם הוא נשבע, זה יותר חמור, ואין לומר קי"ל כרא"ם. ובעמוד פ"ג הביא בס"ק ד' סברא שבכתובה שכתוב בה: "ועלי מזונייכי וסיפוקייכי" הנהוג, ובסיום יש קנין ושבועה, גם הרא"ם מודה שלא יכול לומר: "צאי ואין לך מזונות", כי חיוב השבועה חל גם על המזונות. וסיים שם, שכל זה טוב לכותבים הכתובה בעמוד אחד, ואז השבועה חלה על כל הנ"ל, אבל לכותבים בשני עמודים, חיוב השבועה לא חל על המזונות, וכסברת המהרח"ש שהזכרנו לעיל בח"ב סי' ע"ד. ועיין שם עוד ספרים שהזכיר המדברים בנושא זה.

ועיין שם סי' קי"ח אות כ"ו בענין אם השבועה חלה גם על ההשבון ותנאיו.

ועיין בסי' קנ"ד ס"ק טו"ב בענין, אם האשה טוענת שהבעל מבחינה רפואית אינו יכול לקיים מצות עונה, ובינתיים הבעל מטופל ברופאים והיא בבית אביה, אם מגיע לה מזונות. והביא שם מערכה מול מערכה אם יש לחייבו. ולבסוף כתב, שאם מצד החיוב, יכל לטעון הבעל, קים לי כמ"ד פלוני, ואי אפשר להוציא ממנו ממון, זה אם חיוב המזונות הוא בלי קנין ושבועה, אבל אם יש בו קנין ושבועה, לא אומרים קי"ל, ומוצאים ממנו ממון. עיין שם בעמוד קכ"ב. ואם לא משלם,

MORDECHAI ELIAHU

RICHON LEZION CHIEF RABBI OF ISRAEL

מרדכי אליהו

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

הוא עבריין על השבועה. ועיין שם שהביא להקת פוסקים שאין טענת קי"ל אם יש שבועה.

וכל זה, כאמור לעיל, אם השבועה היא בכתובה הכתובה בעמוד אחד, אבל אם היא בשני עמודים, אז אין השבועה חלה על המזונות, כסברת המהרח"ש דלעיל, אע"פ שיש שחולקים עליו.

הראית לדעת כי גם לסברת המהרח"ש, אם הכתובה כתובה בעמוד אחד כמנהג אר"י, השבועה חלה על הכל, גם בענין חיוב מזונות, שלא יכול להיפטר בטענת קי"ל, או בטענות אחרות כי אריה דבי עלאה של שבועה רביץ עליה.

ועיין בשער המפקד חאה"ע עמ' ל"ג בנוסח הכתובה, ובסוף כתב כנוסח הנוהגים היום הספרדים: "קנינא מיד החתן הנז"ל קגו"ש במדל"ב מ"ק כתקנת חז"ל על כל הנזכר לעיל. וגם נשבע החתן דנן שבועה חמורה בתקיעת כף, ע"ד המב"ה ועל דעת הנשבעים באמת, לאשר ולקיים כל הכתוב עליו בשכ"ד בלתי שום שינוי וכו'".

והנה הקשה הב"י בחו"מ סי' צ"ז על תשובת הרי"ף שבע"ח קודם למזונות אשה, הרי בכתובות שלנו יש קנין וזה שיעבוד מיוחד? עיין שם אם הקנין חל על כל מה שכתוב בכתובה, או על ענין מיוחד. בכל אופן סובר הב"י שהקנין בכתובה חוזר על ענין המזונות, אם כתוב "מזונייכי". והב"ח שם כתב, שהקנין לא בא להוסיף חיובים, אלא לקיים חיובי חז"ל. ועיין שם בפרישה ס"ק מ"א. ולמעשה זו גם סברת מר"ן הב"י באה"ע סי' ס"ו, שזה רק קנין על שופרא דשטרא, וכל הקנין רק על מה שחז"ל חייבו. ועיין שיטה מקובצת בכתובות דף י' משם הרשב"א, שאם יש קנין, שעבוד המזונות נהפך לדאורייתא. ועיין לרמ"א בשו"ע סי' צ"ג סע' כ"א ועיין אבני מילואים שם ס"ק כ"ה, שכוונת הרמ"א שעשה קנין מיוחד למזונות ולא קנין כולל על הכתובה.

מסקנא דמילתא. לכאורה היה אפשר לפרש שהשבועה חלה רק על ענין שלא ישא אשה על אשתו, ולא משמע כן. וכך הם תקנו לקיים הכל בשבועה מטעמים הלכתיים כנזכר, ומי אנו שנבוא ונהרהר אחר גדולים ועצומים, החל ממר"ן הב"י, שכתב להנהיג שבועה, והאחרונים שכתבו בפירוש שנשבע על כל הנ"ל ונכתב

MORDECHAI ELIAHU

RICHON LEZION CHIEF RABBI OF ISRAEL

מרדכי אליהו

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בפירוש בעמוד אחד לחייבו על כל הנ"ל, שיתחייב בענין המזונות בשבועה, ולא יכול לטעון קי"ל, וכן שאר טענות. אמנם, פעם חשבתי לתקן ולהוסיף: "וגם נשבע שבועה חמורה" בלי: "על כל הנ"ל", אלא לתקן שישבע רק בענין שלא ישא אשה על אשתו, ואח"כ נסוגתי ואמרתי לעצמי, מי אנו קטני קטנים שנבוא לתקן נוסח הכתובה בארץ הנהוגה מדורי דורות, בשביל להקל על הבעל, או מטעם שאינו נראה לנו. לפיכך יש להשאיר את הנוסח כמות שהוא ואין לתקן בו או לשנותו. ועיין בנוסח הכתובה שקוראים בחג השבועות שהוא מקדמת דנא, ששם כתוב: "נשבע החתן וכו'". ואולם לצערי, יש משפחות או חתנים שחדשים מקרוב באו, הרוצים להתחכם או להדמות או שרבניהם מתרעמים על הנוסח הזה. ובזמן האחרון החלו גם בכתובות ספרדיות להשמיטו, ולא כותבים שבועה כלל ועיקר, ואפי' בלי "על כל הנ"ל". הרבנים והחתנים עתידין ליתן את הדין לפני ארזי הלבנון גדולי עולם שקדמונו, ולפני בורא עולם, שמפסידים את האשה ומשנים מהנוסח המקובל מדורי דורות, ומראים עצמם שהם יותר חכמים ונבונים מהדורות הראשונים שקוטנם עבה מכרסנו, וד"ל.

הדרנא לדינא, הבאתי אפס מזעיר, ולא הזכרתי את כל הפוסקים שכותבים שכן נהגו להשביע, ויש שנהגו להשביע "על כל הנ"ל" ואין לשנותו!

בברכה,

מרדכי אליהו

ראשון לציון הרב הראשי לישראל